

Out of Art – actuele outsider art/contemporary outsider art

Marianne Schipaanboord

Wie de tekeningen van Marianne Schipaanboord (1965) bekijkt, voelt zich soms voyeur. Zo dicht naderen we haar intieme emoties over geloof, angst en relaties. Tegelijkertijd toont zij in haar werk ook een humoristische en lichtvoetige kant. Al vanaf haar kindertijd produceert deze auto-didactische kunstenares een continue stroom aan tekeningen. Zij is spastisch en kan horen noch praten maar haar artistieke talent biedt haar een bijzondere manier om met de buitenwereld te communiceren en tegelijkertijd opmerkelijke kunst te creëren.

Nooit meer daar heen

Marianne Schipaanboord werd met complexe lichamelijke beperkingen te vroeg geboren. Ze leerde schrijven en een eenvoudige gebarentaal. Daarnaast ontwierp zij een eigenzinnige beeldtaal die evolueerde tot een persoonlijk communicatiemiddel. Zo geeft zij op directe, soms bijna dwingende wijze weer wat haar bezig houdt. Jarenlang verbleef zij in diverse instellingen waarna zij een tijd bij haar moeder woonde voordat zij verhuisde naar een gezinsvervangend tehuis.

Eerder al ontving zij tekenlessen en omdat de familie haar talent wilde blijven stimuleren, werd zij aangemeld bij Galerie Atelier De Kaai in Goes. Daar schrijft en tekent Marianne vellen vol over het leven van alledag en herinneringen aan vroeger. Zo tekende zij veelvuldig herinneringen op aan een instelling waar zij zich onveilig voelde. De scènes zijn veelzeggend. Op één van de tekeningen zien we een woest zwaaiende man die met brute kracht tegen een tafelpoot schopt. Het roodgeruite kleed wappert en het servies springt alle kanten op. Steeds herhalend, schreef zij de woorden “nooit meer daar heen”. Het verdriet om het overlijden van haar moeder is even treffend geïllustreerd. In haar kamer die zij in perspectief weergaf, lijkt een weemoedige, melancholische sfeer te hangen. We zien Marianne wachtend op haar bed met in de deuropening iemand die de slechte tijding komt brengen.

Variëteit aan onderwerpen

Niet al haar werk is een terugblik op het verleden. Veel tekeningen zijn gewoon een direct en pragmatisch communicatiemiddel. Zo ontdekte zij op een dag dat er kleding uit haar kast was gestolen. Meteen volgde een reeks tekeningen met daarop nieuwe sloten, een sleutel om haar hals, afgesloten kastdeuren en tot slot een bestraffende vinger. Hiermee lijkt zij te willen zeggen dat er moet worden opgetreden.

Mariannes wil is sterk; haar doel is de buitenwereld duidelijk maken wat zij wil en wat haar bezighoudt. Exemplarisch voor haar volharding vormen de vele tekeningen over een blauwe jurk die zij eens in een etalage zag. Zolang haar begeleiders niet begrepen dat zij per se die jurk wilde kopen, bleef zij stug blauwe jurken tekenen. Feilloos kon zij ook aangeven hoe zij de inrichting van haar nieuwe kamer zag. Tientallen tekeningen tonen plattegronden, de gewenste balken, de kleur van het plafond, velours gordijnen met houten ringen en een antieke inrichting.

Deze wijze van dagelijkse communicatie levert een verscheidenheid aan onderwerpen op; haar behoefte aan gezonde voeding, haar voorliefde voor jurken en schoenen, haar godsbeeld en de natuur. Soms voorziet zij haar tekeningen van geschreven toelichtingen en regelmatig herkennen we een samengaan van oude en nieuwe elementen. Zo worden moderne bezoekers van het Van Gogh Museum afgebeeld in kleding uit de tijd van Rembrandt terwijl zij kijken naar 19e eeuwse schilderijen. Hoe Marianne details onthoudt over de plaatsen die zij bezoekt, blijft on-duidelijk. Eenmaal ter plekke lijkt zij slechts vluchtig om zich heen te kijken en het is wonderlijk hoe achteraf alles tot in detail op papier terecht komt.

Lijnenspel

Niet minder verwonderlijk is hoe Marianne met haar spasme, minutieus het fijne tekenpennetje hanteert. Ook de ongedwongen losse penseelstreek waarmee zij haar kleuren aanbrengt, lijkt haar geen inspanning te kosten. Maar wie goed kijkt, ziet dat zij regelmatig een paar seconden wacht met het trekken van een lijn of het hanteren van de kwast. Het lijkt er op dat zij inmiddels zoveel ervaring heeft dat zij effectief met haar beperking kan omgaan. In haar tekeningen komen sterke, rechte lijnen voor naast kromme, onafgemaakte lijnen. In hoeverre haar spasme van invloed is op de lijnvoering, is vooralsnog onduidelijk. Soms hangen de voorstellingen op het tekenvel als in het luchtledige; horizon en omgeving zijn dan afwezig. In andere tekeningen speelt de ruimte juist een hoofdrol en wordt deze zelfs in perspectief uitgewerkt.

Glaswater

Marianne werd met een vader als predikant, religieus opgevoed en zij weet zich beschermd door God. Ook haar persoonlijke zoektocht naar religieuze vragen en paradoxen verwerkt zij in haar tekeningen. Na het zien van het schilderij Phryne van Gustave Boulanger (1824-1888) in het Van Gogh Museum, schrijft zij dat zij "goddeloos" zijn. Immers, God heeft Adam en Eva wel naakt geschapen maar nadrukkelijk met vijgenbladeren bedekt. De vraag hoe deze tegengestelde opvattingen zich verhouden tot haar persoonlijke leven, leek haar niet meer los te laten. Een serie indrukwekkende tekeningen was het gevolg; Adam en Eva weggedoken achter gebladerte; Adam en Eva in het zwembad of onder de douche, bedekt met uitgeknipte en opgeplakte bladeren. "Het paradijs" schrijft ze erbij, "heerlijk glaswater".

Wat uiteindelijk overbleef, waren tekeningen van badkamers, zwembaden, douchekoppen en warme en koude kranen. In plaats van Adam en Eva ging zij zichzelf de hoofdrol geven. "Vroeger alleen een bad, niet goed, douchen is het paradijs met glaswater", schrijft zij. Op een van de werken zien we haar weggedoken in het groene gras, wachtend op haar douchebeurt of elders, zwemmend in het water. Om zichzelf onder de douche af te beelden vond zij een creatieve oplossing in de arMLEUNINGEN van de ligstoel waarmee zij onder de douche gaat; ze kan zich er mooi achter verschuilen.

Ook al hoort zij niet, toch genoot zij van een muziekmiddag waarop iemand gitaar speelde en haar later dit instrument in handen gaf. In de daarop volgende tekening combineerde zij het plezier dat zij ontleende aan de gitaar met haar aandacht voor de douche en schreef zij "gezegende, deze vrouw, zit met de gitaarmuziek, in het gehandicaptenbed met de douche en het glaswater regen".

Verstilde bezieling

Er zijn boeken vol geschreven over het goddelijke licht in de schilderkunst maar Marianne Schipaanboord heeft hier geen weet van. Toch gaan haar tekeningen vaak over essentiële levensvragen en lijkt zij regelmatig 'Gods eeuwige licht' uit te beelden. De verstilde bezieling waarmee zij zich overgeeft aan haar religieuze overtuiging is van een bijzondere schoonheid. Als zij een knielende vrouw met gevouwen handen tekent, overspoelt zij haar met een stralende lichtbundel, afkomstig van een venster in de kamer. Dezelfde lichtbundels herkennen we ook in tekeningen over de stille tocht van kerkgangers in een dorp, de prekende dominee en de gelovigen die verzonken zijn in hun gebed. Andere kleine symbolen die zij graag hanteert, zijn een stralend wolkendek, een vrolijk of verdrietig zonnetje en de hand die een afkeurende of juist goedkeurende beweging maakt.

Dit ongedwongen en persoonlijke oeuvre kan met recht gerekend worden tot de Outsider Art. Ook al zijn de meeste van haar tekeningen voor Marianne bedoeld als een middel tot communicatie, de esthetische schoonheid ervan wordt door steeds meer mensen herkend en gewaardeerd.

Tekst: Phia Verstraete

www.artotheek.be

www.olof-art.nl

